

KS. STANISŁAW LIBROWSKI

Archiwa, Biblioteki
i Muzea Kościelne. Tom 19

PRACE PRZYGOTOWAWCZE DO BIOGRAFII SŁUGI BOŻEGO BISKUPA MICHAŁA KOZALA (1893—1943)

I. WYKAZ PRAC DRUKOWANYCH O BISKUPIE MICHALE KOZALU

1. WSTĘP

A. BISKUP MICHAŁ KOZAL NIE POSIADA DOTĄD WŁASNEJ BIOGRAFII

Sługa Boży, biskup Michał Kozal nie doczekał się dotychczas biografii, na jaką zasługuje — opracowanej według metody historycznej, w oparciu o istniejące źródła, jakkolwiek taki żywot powinien się być ukazać jeszcze przed rozpoczęciem jego procesu beatyfikacyjnego na terenie diecezji wrocławskiej w dniu 8 października 1960 r.

Nie znaczy to, żeby w tutejszym środowisku kościelno-naukowym nie myślano dotąd o podobnej monografii. Wręcz przeciwnie — sam podpisany autor, jeszcze jako początkujący historyk, gromadził materiały do okresu wojennego (1939—1945) diecezji wrocławskiej w ogóle, a życia i działalności biskupa Kozala w szczególności. Świadczą o tym zapiski, jakie prowadził w czasie swego pobytu w więzieniu we Wrocławku (listopad 1939 — styczeń 1940) oraz internowania w klasztorze salezjańskim w Łądzie (styczeń — sierpień 1940)¹. Dalej do-

Biskup Michał Kozal
(Fotografia z obozu w Dachau)

¹ Notatki te, których nie należy utozsamiać z pisemkiem literackim (o charakterze pa-

wodzi tego samego ankietę strat wojennych diecezji wrocławskiej, którą przeprowadził (po szczęśliwym uwolnieniu z Dachau — 1945 i powrocie do kraju — 1946) w r. 1947, za pośrednictwem tamtejszej Kurii Diecezjalnej². Mówią o tym żywoty zmarłych w niemieckich więzieniach i obozach kapłanów tejże diecezji, opracowane w latach 1947—1948³. Wreszcie stwierdza to źródłoznawczy artykuł ogłoszony później o tymże biskupie⁴. Potem jednak inne zajęcia i troski zepchnęły owe przygotowania na plan dalszy, tak że dopiero obecnie, po latach przeszło dwudziestu, przychodzi je wznawiać (oby wytrwale i skutecznie!).

Innym usprawiedliwieniem dla autora jest fakt, że istotnych materiałów biograficznych do monografii biskupa Kozala dostarczył dopiero jego proces beatyfikacyjny, przeprowadzony na stopniu diecezjalnym w okresie od 8 X 1960 do 29 VIII 1964. Stąd prawie wszystko, co do tej pory w sposób oryginalny opublikowano o tym słudze Bożym, było oparte na przeżyciach i wspomnieniach z czasu minionej wojny. Przypisuje to również ks. prof. dr Stefan Biskupski⁵, autor najobszerniejszej dotychczas pracy o naszym bohaterze, który ponadto stwierdza, że jego opracowanie stanowi tylko pomoc dla przyszłego biografą Biskupa. Jeżeli więc taka jest w tym względzie opinia autora najlepszej rozprawy o Słudze Bożym, to cóż powiedzieć o wartości historycznej większej ilości opracowań słabszych, o artykułach i przyczynkach nieoryginalnych, naśladowczych oraz o niewiele przynoszących pożytku ich przedrukach?

Właściwych bowiem źródeł historycznych do tej monografii dostarczają dopiero obfite akta postulatora beatyfikacji i kanonizacji sługi Bożego biskupa Michała Kozala w procesie diecezjalnym (ks. S. Librowskiego), w liczbie około 40 skoroszytów i teczek, przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Wrocławku, oraz akta Diecezjalnego Trybunału Beatyfikacyjnego tejże sprawy, powstałe głównie z przesłuchania przeszło 70 świadków, z których urzędowego odpisu (transumptu), złożonego jesienią 1964 r. przez postulatora rzymskiego (ks.

---

triotyczno-satyrycznym) *Exul Łądzki*, wydawanym w maszynopisie pod red. autora w Łądzie, zaginęły tamże po wywiezieniu naszej części grupy wrocławskiej 26 sierpnia 1940 r. do Sachsenhausen (Oranienburga).

² Ankietę strat wojennych diecezji wrocławskiej w latach 1939—1945, przeprowadzona przez archiwariusza diecezjalnego w r. 1947. Dekanaty, a w nich parafie, w porządku alfabetycznym. T. 1—2, kart 390, 440.

³ Drukowane najpierw w *Ładzie Bożym* (R. 3: 1947 nr 14 — R. 4: 1948 nr 9, doprowadzone do życiorysu nr 97: Ksiądz Klemens Kuczyński), następnie w całości w *Kronice Diecezji Wrocławskiej* (R. 41: 1947 nr 7/8 — R. 42: 1948 nr 2). Odb. [z *Kroniki* pt.] Ofiary zbrodni niemieckiej spośród duchowieństwa diecezji wrocławskiej 1939—1945. Wrocławek 1947 ss. 181, nlb. 3.

⁴ Ks. S. Librowski: *Źródła do biografii biskupa Michała Kozala. Aten. kapł.* R. 49: 1957 t. 55 z. 2 s. 289—294.

⁵ We wstępie do broszury pt. *Męczeńskie biskupstwo księdza Michała Kozala* (poniżej w bibliografii poz. 15, 21, 32), pisząc: „W każdej diecezji powinny powstać [...] komisje do zbierania materiałów i opracowania życiorysów wybitnych kapłanów [...]. Niniejszy szkic o męczeńskim biskupstwie ks. Michała Kozala jest pierwszą tego rodzaju próbą i pomocą do biografii, którą niewątpliwie opracuje przyszły historyk. Głównym źródłem przy pisaniu były wspólne przeżycia i osobiste wspomnienia z częstych spotkań i rozmów z ks. Michałem Kozalem...”. (Wyd. francuskie s. 11—12; wyd. polskie s. 12; wyd. [polskie] 2 s. 10).

prałata Franciszka Mączyńskiego⁶) w Kongregacji Obrzędów w Rzymie, składającego się z 2.557 kart jednostronnego maszynopisu (w 10 tomach) tudzież z 2.839 fotokopii akt personalnych i pism kandydata na ołtarze, może również obecnie korzystać przyszedłszy jego historyk⁷. Natomiast oryginały właściwych akt Trybunału (archetyp) oraz materiałów personalnych i pism własnych biskupa Kozala znajdują się nadal w składnicy Kurii Diecezjalnej we Włocławku i aż do zakończenia procesu są dla badań niedostępne.

Rozumie się, że mimo zaistnienia od kilku lat wspomnianej bazy źródłowej (akt postulatora i Trybunału), przyszły biograf biskupa Kozala musi najpierw wykorzystać całą bazę wyjściową na ten temat, to jest dotychczasową literaturę drukowaną o Słudze Bożym, mimo jej fragmentaryczności i bardzo różnej wartości naukowej.

Zanim jednak przystąpię do opracowania właściwej monografii osobowej biskupa Kozala, przedtem ogłoszę szereg drobnych ale bardzo ważnych artykułów w przygotowawczych do niej — prac charakteru bibliograficznego, inwentaryzacyjno-źródłowego oraz czysto źródłowego (publikacje źródeł historycznych).

Będą to następujące pozycje: 1) Wykaz prac drukowanych o biskupie Kozalu, 2) Spis własnych prac ks. Kozala, ogłoszonych drukiem i zachowanych w rękopisach, 3) Wybór wspomnień różnych osób o biskupie Kozalu, 4) Listy biskupa Kozala, pisane w latach 1941—1943 z Dachau do kraju, 5) Ogólna informacja o aktach postulatora beatyfikacji biskupa Kozala, 6) Regesty ważniejszych dokumentów, akt i materiałów tegoż postulatora, 7) Artykuły czyli twierdzenia, ułożone przez postulatora dla świadków badanych w procesie beatyfikacyjnym.

Poza wymienionymi mogłyby wchodzić w rachubę jeszcze inne, bardziej specyficzne, np.: 1) Fotografie i portrety Michała Kozala, 2) Spis przedmiotów materialnych, zachowanych po biskupie Kozalu, oraz wotów złożonych przez jego czcicieli, 3) Lista świadków, zeznających w diecezjalnym procesie beatyfikacyjnym, oraz komentarz postulatora odnośnie ich kompetencji.

B. BIBLIOGRAFIA DRUKOWANA DOTYCZĄCA BISKUPA KOZALA

Pierwszym z projektowanych artykułów w przygotowawczych o biskupie Kozalu jest spis prac, jakie ukazały się w druku o nim. Przyznaję, że logiczniej byłoby przedstawić na pierwszym miejscu wykaz własnych jego opracowań, które sam opublikował lub pozostawił w rękopisie, atoli ten trudniej jest zestawić, raz że przed r. 1939 nie było u nas informacji naukowej (bibliograficznej) rozwiniętej w takim stopniu, jak obecnie, a po wtóre, iż w dalszym ciągu poszukujemy jeszcze jego rękopisów. Natomiast bibliografię drukowaną o nim samym, jako powojenną, było znacznie łatwiej zebrać. Z tych więc powodów najpierw pójdzie bibliografia powstała o biskupie Kozalu, a potem wykaz jego prac własnych, jeżeli chodzi o drukowane, nie tak licznych.

⁶ Ks. Mączyński został mianowany postulatorem sprawy w przewodzie rzymskim przez bpa A. Pawłowskiego, pismem wystawionym we Włocławku 10 lipca 1964 r. (nr 3704).

⁷ Sacra Congregatio Rituum. Indult o sygn. Prot. N. 1140/1—4/968, wydany w Rzymie ks. postulatorowi Mączyńskiemu. Odpisy zezwolenia znajdują się w Kurii Diec. we Włocławku i w aktach obecnego wicepostulatora (ks. Librowskiego).

Znajomość bibliografii, dotyczącej osoby, działalności, cierpień i cnót biskupa Kozala zorientuje jednocześnie jego przyszłego biografę w aktualnym stanie badań nad podejmowanym tematem, innymi słowy stanowi punkt wyjścia do opracowania pożądanego żywotu Sługi Bożego. Dzięki zebraniu rozproszonej, przeważnie po czasopiśmie, literatury drukowanej o naszym biskupie, dość łatwo spostrzeżemy, co dotąd o nim napisano, a co trzeba jeszcze opracować.

W poniższym wykazie przedstawiłem całą, jaką zdołałem zebrać, bibliografię drukowaną o biskupie Kozalu. Na pierwszym miejscu — prace, które, jak świadczą ich tytuły, bezpośrednio dotyczą jego osoby, zarówno ogłoszone w formie samoistnej (poz. 15, 21, 32), jak zwłaszcza w postaci artykułów i przyczynków, rozsianych w 18 czasopiśmie: krajowych (13) i zagranicznych (5). Po wtóre — fragmenty (rozdziały lub podrozdziały) samoistnych i ogólniejszej treści opracowań, poświęcone wyłącznie naszemu słudze Bożemu. Zamieszczając z tych dzieł owe fragmenty, nie podałem już z nich innych stron, na których spotyka się o Biskupie sporadyczne wspomnienia, pozwalające się odszukać przy pomocy indeksów. Nie uwzględniłem w swej bibliografii tych dzieł ogólnych, w których brak odrębnych fragmentów o biskupie Kozalu, mimo że ich autorzy tu i ówdzie o nim wspominają. Mam tu na myśli np. prace: Jana Domagały⁸, abpa Adama Kozłowieckiego⁹ i o. Władysława Szoldrskiego¹⁰. Jedyny wyjątek stanowi tu korespondencja Stolicy Apostolskiej z czasu drugiej wojny światowej, odnosząca się do Polski, w której mieści się wiele cennych wzmianek o obchodzącym nas biskupie sufraganie włocławskim (poz. 68). Po trzecie — artykuły i opisy obce, pod innym tytułem, o ile częściowo odnoszą się do naszego sługi Bożego. W tych wypadkach poinformowałem czytelnika, na której stronie w danym druku znajduje się o nim wzmianka, ewentualnie w jakim stopniu zawarta tamże treść jego dotyczy.

Bibliografię doprowadziłem do r. 1968 włącznie. W ręce odbiorców oddaję przeto 74 pozycje bibliograficzne o biskupie Kozalu. Oprócz tego w wykazie znajduje się kilka numerów, zaopatrzonych literą „a”, a nawet „b” (13a, 35a, 35b, 63a, 64a, 65a). Są to następne wydania obcego opracowania samoistnego, w którym o Biskupie znajduje się tylko wzmianka, względnie prace drobne, bezpośrednio jego dotyczące, lecz drukowane współcześnie w dwóch czasopiśmie. Prace przeze mnie nie dostrzeżone oraz te, które później ukażą się w druku, uzupełnię w drugim wydaniu niniejszego zestawienia¹¹. Spośród opracowań odnoszących się bezpośrednio do naszego sługi Bożego (bieżąca) *Bibliografia histo-*

⁸ J. Domagała: Ci, którzy przeszli przez Dachau. (Duchowni w Dachau). Warszawa 1957. Instytut Wydawniczy Pax.

⁹ Ks. abp A. Kozłowiecki SJ: Ucisk i strapienie. Pamiętnik więźnia 1939—1945. Kraków (1967). Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy.

¹⁰ O. Szoldrski CSSR: Martyrologium duchowieństwa polskiego pod okupacją niemiecką w latach 1939—1945. W: *Sacrum Poloniae Millennium*. T. 11. Rzym 1965 s. 7—477. Skorowidz imienny [dla całego tomu] s. 709—803.

¹¹ Na tym miejscu uprzejmie proszę osoby interesujące się sługą Bożym biskupem M. Kozalem, aby śledziły ukazującą się bibliografię o nim i powiadały mi o nowych lub przeoczonych pozycjach.

rii polskiej Jana Baumgarta¹² uwzględniła tylko cztery tytuły (poz. 8, 15, 21 i 32).

Największe nasilenie prac dotyczących biskupa Kozala można było śledzić zaraz po jego śmierci, a właściwie po zakończeniu drugiej wojny światowej, w latach 1945—1947, oraz od czasu podjęcia we Włodawku przygotowań do jego beatyfikacji (1957) aż do chwili obecnej. I pisze się o nim nadal, nie tylko w kraju i zagranicznych ośrodkach polonijnych, ale także — ze względu na więzienia i obóz w Dachau, w którym przebywał — w Niemczech, gdzie też, obok Austrii, rozszerza się jego prywatny kult. Jednak również najnowsze przyczynki o nim opierają się prawie wyłącznie na wspomnieniach i przeżyciach, lub zgoła posiadają charakter naśladowczy, a nie na wspomnianym wyżej materiale archiwalnym. Pod względem treści całość prac drukowanych o Słudze Bożym można podzielić na różnego rodzaju, objętości i wartości: życiorysy, wspomnienia, sprawozdania, przyczynki, komunikaty i wiersze.

Bibliografię tę przedstawiłem chronologicznie, zarówno w całości (od r. 1939 do 1968), jak też w obrębie poszczególnych lat, pilnując dokładnie czasu faktycznego ukazania się każdej pozycji drukarskiej. Chronologiczne ujęcie bibliografii wydało mi się w tym wypadku lepszym od alfabetycznego (nazwiskami autorów i tytułami), albowiem umożliwi ono, tak autorowi zestawienia jak i jego odbiorcom, śledzenie narastania opracowań o biskupie Kozalu: dostrzegać ich oryginalność, naśladownictwo, filiację. Na skutek chronologicznego układu bibliografii, zostały opuszczone w opisach poszczególnych pozycji daty odpowiadające danemu roku kalendarzowemu. Dla powyższych względów przy pozycjach opublikowanych w dziennikach i tygodnikach, po wymienionych stronach, dodałem jeszcze datę dzienną (liczba arabska) i miesięczną (cyfra rzymska). Kolejne lata kalendarzowe, umieszczone w pośrodku stron wykazu, oddano dla tychże powodów czcionką półtłustą. W zestawie tym, jako ułożonym w sposób nie alfabetyczny, nie położyłem na początku skróconych opisów bibliograficznych nazwisk autorów, ale ich imiona, przed którymi utrzymałem tytuł kościelny piszących.

Bibliografię poniższą ułożyłem prawie w całości z autopsji, albowiem od dawna gromadziłem druki ukazujące się o biskupie Kozalu. Nie miałem w rękę jednego tylko artykułu, zamieszczonego w czasopiśmie amerykańskim (poz. 45); dlatego nie mogłem podać jego stron zewnętrznych, ograniczając się do rocznika, roku i numeru. Opisy podane w poz. 11 i 70, opublikowane również w czasopismach zagranicznych, doszły do mnie w okaleczonych wycinkach, z tego też względu przy pierwszej z nich brakuje numeru dziennika, a przy drugiej — numeru i daty tygodnika. Imiona i nazwiska autorów, podpisanych tylko inicjałami, za wyjątkiem dwóch wypadków (poz. 5 i 12) rozwiązałem, zamieszczając je w nawiasach prostokątnych. W kilku wypadkach ustaliłem i w ten sam sposób wyraziłem autorów artykułów w ogóle nie podpisanych (poz. 8, 10, 23, 49). Nie dochodziłem natomiast autorstwa kilku czy nawet kilkunastu przyczynków, względnie komunikatów, zamieszczonych przeważnie w czasopismach ko-

¹² Por. J. Baumgart [za lata 1944—1947: i S. Głuszek; od r. 1956: i A. Malcówna]: Bibliografia historii polskiej za lata 1944—1966. Wrocław 1952—1968. Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk. Zakład Dokumentacji.

ścielnych przez ich redakcje. Do tej grupy należą również 3 sprawozdania o większej objętości, odnoszące się jednak jedynie częściowo do Sługi Bożego (poz. 41, 63 i 67).

Większość pozycji bibliograficznych zaopatrzyłem w użyteczne dla tych, którzy będą z wykazu korzystać, wyjaśnienia. Kompetencję moją w tym względzie uzasadnia fakt, iż jestem świadkiem wzięcia Biskupa oraz powstawania o nim różnorodnych prac, nade wszystko zaś jego żywotopisarzem i postulatorem beatyfikacji. Podałem je od nowego wiersza, mniejszą czcionką (petitem). W wyjaśnieniach tych uzupełniłem brakujące w danych tytułach: miejsce zachodzącej akcji, datację, współautorstwo itp. Wyjaśniłem również same tytuły prac. W drukach, nie traktujących bezpośrednio o biskupie Kozalu, zazaczyłem, na ile jego dotyczą albo, na których stronach znajduje się o nim wzmianka. Wreszcie pozycje do siebie podobne, wpływające jedne z drugich oraz następne wydania prac odniosłem do siebie za pomocą skrótów por. i zob. Recenzje znalazły się w wykazie tylko przy tych opracowaniach, które bezpośrednio traktują o Słudze Bożym (poz. 15, 21).

Natomiast bardzo rzadko uzupełniałem same tytuły prac, chyba tylko wtedy, gdy który z nich wydał mi się w wysokim stopniu niejasny (poz. 13). Znaczna ilość artykułów, odnoszących się bezpośrednio do biskupa Kozala, nie posiada w swoim tytule ani jego nazwiska, ani imienia (poz. 12, 19, 20, 28, 31, 35a, 35b, 37, 39, 69, 70, 72, 73). Żadnego z nich nie uzupełniałem, albowiem z ich treści widać, iż dotyczą naszego więźnia.

Czasopisma, w których są pomieszczone prace o Słudze Bożym, skracalem według ostatnio wydanej instrukcji¹³. Skróty te zamieściłem poniżej (punkt 3), a z ich okazji zasygnalizowałem jeszcze charakter (częstotliwość) i miejsce ukazywania się tychże periodyków.

Jeżeli to samo czasopismo następuje w bibliografii bezpośrednio po sobie, nie powtarzałem jego nazwy, lecz posługiwałem się wyrazem „tamże”. Jednorazowo odstąpiłem od reguły z racji zaczynającego się nowego roku kalendarzowego (1962, poz. 48).

Używając słowa „autor” na oznaczenie innych pisarzy, kładłem je z dużej litery, kiedy zaś miałem na myśli siebie, stosowałem literę małą. Kiedy pisałem wielkimi literami słowa „biskup” i „sługa” Boży, miałem na myśli Michała Kozala. Zastępują one w tym wypadku jego nazwisko.

Z tego powodu, że publikowany tu wykaz bibliograficzny nie jest obszerny, a ponadto znaczna ilość pozycji nie została podpisana, nie sporządziłem po nim indeksu autorów prac.

Jakkolwiek prezentowana tu bibliografia, odnosząca się do życia i działalności, a szczególnie męczeństwa i chwały pośmiertnej biskupa Kozala jest dość liczna, to jednak, ze względu na znikome lub zgoła żadne wykorzystanie źródeł archiwalnych przez większość autorów oraz nie zawsze oryginalne i przedmiotowe ujęcie przez nich treści, posiada ona dla przyszłego biografy Sługi Bożego w dużej mierze znaczenie drugorzędne, a często nawet dalszorzędne.

Najważniejszą ze wszystkich opracowań jest rozprawa ks.

¹³ Por. L. Gorzelska-Dybowicz, I. Olszewska: Skróty tytułów czasopism i wydawnictw zbiorowych, wychodzących w Polsce w latach 1945–1965. Warszawa 1968. Biblioteka Narodowa. Praca Instytutu Bibliograficznego. Nr 10.

prof. Biskupskiego, wydana raz po francusku (poz. 15) i dwukrotnie w języku polskim (poz. 21 i 32). Zaraz po niej następują — obszerny fragment, poświęcony Słudze Bożemu przez bpa F. Korszyńskiego w obu wydaniach jego książki (poz. 35 i 55) oraz artykuł ks. prał. B. Kunki (poz. 8). Ze wszystkich wszakże prac, z wymienionych powyżej względów, jedynie krótkie zyciorysy biskupa Kozala, zredagowane przez podpisanego autora (poz. 25, 26, 36, 43) mogły być oparte na źródłach archiwalnych. Wśród pozostałego zestawu bibliograficznego, obok artykułów i wspomnień wartościowych, znajduje się także spora liczba prac naśladowczych i przedruków.

Przez ułożenie i opublikowanie tej bibliografii zostaje zakończony i zamknięty pierwszy okres piśmiennictwa o biskupie Kozalu, podjęty wkrótce po jego śmierci przez ludzi mu współczesnych, którzy pozostawili po sobie dorobek przeważnie o charakterze pamiętnikarskim i treści fragmentarycznej. Po nim musi nastąpić w tym względzie okres literatury prawdziwie historycznej, ujmującej fakty związane z życiem i działalnością Biskupa z perspektywy przeszłości, w sposób wyczerpujący i krytyczny.

Podjmując prace przygotowawcze do biografii biskupa Kozala, spłacam tym samym częściowo dług wobec tragicznie zmarłego (16 września 1968 r.) ordynariusza diecezji włocławskiej, gorliwego biskupa Antoniego Pawłowskiego, który mu byłem winien od kilku lat, przynajmniej *ex caritate*, przyjmując na siebie trudne i czasochłonne obowiązki postulatora beatyfikacji i kanonizacji. Jednocześnie muszę stwierdzić, że beatyfikacja sługi Bożego Michała Kozala, właśnie na skutek śmierci biskupa Pawłowskiego, jej powoda i głównego postulatora, a nadto wytrwałego orędownika na terenie krajowym i w samym Rzymie, znacznie się odwlokła. Sprawę pogarsza i ta okoliczność, że akta Trybunału Diecezjalnego pozostają od r. 1964 w Kongregacji Obrzędów w Rzymie w oryginale polskim, nie przełożone na jeden z języków, wymaganych przez dykasterie papieskie (łacina, włoski, francuski).

C. SKRÓTY TYTUŁÓW CZASOPISM WYSTĘPUJĄCYCH W BIBLIOGRAFII

Aten. kapł.	—	Ateneum Kapłańskie (mies. i dwumies., Włocławek)
Deut. Tagesp.	—	Deutsche Tagespost (dz.)
Gaz. kuj.	—	Gazeta Kujawska (dz., Bydgoszcz)
Głos katol.	—	Głos Katolicki (tyg., Poznań)
Gość niedz.	—	Gość Niedzielny (tyg., Katowice)
Il. Kur. pol.	—	Ilustrowany Kurier Polski (dz., Bydgoszcz)
Kath. Sonntagsbl.	—	Das Katholische Sonntagsblatt (tyg.)
Kron. Diec. Włoc.	—	Kronika Diecezji Włocławskiej (mies.)
—	—	La Croix (dz., Paris)
—	—	Ład Boży (tyg., Włocławek)
Mies. francisz.	—	Miesięcznik Franciszkański (Pulaski, USA)
—	—	Narodowiec (dz., Lens, Francja)
Przew. katol.	—	Przewodnik Katolicki (tyg., Poznań)
Sł. powsz.	—	Słowo Powszechne (dz., Warszawa)
Tyg. powsz.	—	Tygodnik Powszechny (Kraków)
Wiad. włoc.	—	Wiadomości Włocławskie (dz.)

Wroc. Tyg. Katol. — Wrocławski Tygodnik Katolików
 — — — Za i Przeciw (tyg., Warszawa).

2. BIBLIOGRAFIA

1939

1. J. Eksc. ks. biskup Michał Kozal, nowo mianowany biskup sufragana wrocławski. *Przew. katol.* R. 45 nr 26 s. 425, 25 VI.
Komunikat.
2. Nominacja Ks. Biskupa Sufragana. *Kron. Diec. Włoc.* R. 33 nr 7/8 s. 193.
Komunikat.
3. Konsekracja J. E. Ks. Biskupa Sufragana. Tamże s. 197.
Komunikat.

1945

4. Ks. bp Kozal — męczennik w Dachau. *Ład Boży.* R. 1 nr 7 s. 7, 14 X.
5. M. S.: Biskup Kozal. Tamże nr 10 s. 4, 4 XI.
6. Nie poskapili... *Wiad. włoc.* R. 1 nr 256 s. 1—3, 1 XII.
Dotyczy biskupa Kozala i pomordowanych kapłanów diec. wrocławskiej. W załączeniu wykaz ofiar niemieckich (klepsydra).
7. Kapłani — męczennicy z diecezji wrocławskiej, którzy oddali swoje życie za Kościół i Naród (1939—1945). *Ład Boży.* R. 1 nr 14 s. 2—3, 2 XII.
Lista nazwisk, m. in. biskupa Kozala, podobnie jak w załączeniu do poz. 6.
8. [Ks. Bolesław Kunka]: Ś. p. ks. biskup Michał Kozal¹. *Kron. Diec. Włoc.* R. 39 nr 2 (grudzień) s. 33—42. Odb. Ks. Bolesław Kunka: Ś. p. ks. biskup Michał Kozal, sufragan diecezji wrocławskiej, więzień Dachau († 26 I 1943 r.). Włocławek, Kuria Biskupia 1946 8° ss. 15².
W załączeniu 3 oświadczenia, podpisane 30 lipca we Frajmanie: 1 — przez Autora, 2 — przez ks. K[azimierza] Tadrzyńskiego, 3 — przez ks. Andrzeja Mikołajczyka i br. Wincentego Kulę [OFM].
9. O. Albert Z. Urbanski karm.: Duchowni w Dachau. Wspomnienia z przeżyć około dwóch tysięcy księży w hitlerowskim obozie koncentracyjnym. Kraków (s. 48—50: Ksiądz biskup Michał Kozal).

¹ Życiorys ten opracował autor w lipcu 1945 r., przebywając w obozie przejściowym w miejscowości Freimann (w Bawarii). Jego wersję łacińską, w przekładzie ks. dra Wojciecha Olecha, naówczas notariusza Kurii Biskupiej w Lublinie, z tyt. „† Fel. memoriae Michael Kozal, ep. tit. Lappensis, auxiliarius Vladislaviensis in Polonia [...]. Curriculum vitae”, łącznie z innymi dokumentami, wysłała Kuria bpa Józefa Gawliny już pod koniec 1945 r. z Frankfurtu n. Menem do Rzymu, w celu rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego naszego sługi Bożego.

² J. Baumgart i S. Głuszek (Bibliografia historii polskiej za lata 1944—1947, Wrocław 1962 s. 309 poz. 4904) niedokładnie opisali ten artykuł opublikowany w *Kronice*.

1946

10. [Ks. Stefan Wyszyński]: Przemówienie w katedrze. *Kron. Diec. Włoc.* R. 40 nr 1 s. 17—24. Odb. Ks. Stefan Wyszyński: Pamięci 245 kapłanów diec. włocławskiej. Przemówienie żałobne w bazylice katedralnej dnia 1 XII 1945 r. Włocławek, Księgarnia Powszechna i Drukarnia Diecezjalna ss. 12.

Na pierwszym miejscu dotyczy biskupa Kozala.

11. Chan. F[rançois] K o r s z y ń s k i: Évêque martyr. *La Croix.* A. 67, 26 janvier s. 2.

12. J. D.: Bohaterski biskup. W: *Kalendarz Rycerza Niepokalanej [na] rok 1946.* [Niepokalanów] s. 21—27.

13. Bp Karol Mieczysław [R a d o ń s k i]: List pasterski [do duchowieństwa i wiernych diecezji włocławskiej]. *Kron. Diec. Włoc.* R. 40 nr 2 s. 37—43.

Wspomnienia o biskupie Kozalu na s. 38.

13a. [Toż pod zmien. tyt.] Biskup Karol Radoński do duchowieństwa i wiernych. *Ład Boży.* R. 2 nr 10 s. 2—3, 3 III.

O biskupie Kozalu na s. 2.

14. Ks. Stefan Biskupski: Księża polscy w niemieckich obozach koncentracyjnych. London (s. 55—56: Ks. biskup Michał Kozal).

Ten sam fragment o biskupie Kozalu znajduje się przypuszczalnie w angielskiej i francuskiej wersji tej broszury, których jednak nie widziałem³.

15. Abbé Stefan Biskupski: Un évêque martyr mgr Michel Kozal. La barbarie paienne allemande dans sa lutte contre l'Église Catholique en Pologne. Trad. Paul Feraud - Humiecka. Vanves, Franciscaine Missionnaire 16° ss. 68⁴.

Rec. [Ks. Jan Piwowarczyk] J. P.: Żywot biskupa-męczennika *Tyg. powsz.* R. 2 nr 36 s. 7, 8 IX.

16. Stolica św. w obronie Polaków w „Warthegau”. *Ład Boży.* R. 2 nr 24—27.

Jest to przekład pisma sekretarza stanu, kard. Andrzeja Maglione (nr 1063/43) do ministra spraw zagr. Rzeszy Niem. J. von Ribbentropa w Berlinie. W nr. 24 s. 2, 9 VI, m. in. o biskupie Kozalu.

17. Siódmy dzień procesu „Kata Wielkopolski”⁵. Jak mordowano naszych kapłanów [...]. *Il. Kur. pol.* R. 2 nr 173 s. 1—2, 29 VI.

O biskupie Kozalu na s. 1.

18. Bedřich Hoffmann: A kdo vás zabije... Život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech. 4 vyd. Přerov (s. 202—[204] 207: Biskup Kozal).

³ O angielskim i francuskim przekładzie tej rozprawy mówi Autor w odbitce swej pracy pt. Męczeńskie biskupstwo księdza Michała Kozala, Włocławek 1946 s. nlb. 4 (poniżej w bibliografii poz. 21).

⁴ J. Baumgart i S. Głuszek (Tamże s. 309 poz. 4903) nie podają podtytułu tej rozprawy i francuskiego jej tłumacza, informują, że praca była wydana w Paryżu, właściwe zaś miejsce wydania — Vanves łączą z nazwą nakładcy oraz oznaczają jej format jako 8°.

⁵ Gauleiter Arthur Greiser.

19. Ks. K[azimierz] K r z y ż a n o w s k i: Jesienne kładły się liście... W: *Bedřich Hoffmann: A kdo vás zabije...* [poz. 18] s. 205—206.

Elegia poświęcona biskupowi Kozalowi, napisana i wygłoszona potajemnie przez autora w Dachau w lutym 1943 r.

20. Ks. Aleksander S z y m k i e w i c z [CM]: Zgasieś... W: *Bedřich Hoffmann: A kdo vás zabije...* [poz. 18] s. 206—207.

Uwaga jak pod poz. 19.

21. Ks. Stefan B i s k u p s k i: Męczeńskie biskupstwo księdza Michała Kozala. *Aten. kapł.* R. 31/38 t. 45 z. 1/2 s. 42—66, z. 3 s. 148—168. Odb. Męczeńskie biskupstwo księdza Michała Kozala. Pogańskie barbarzyństwo niemieckie w walce z Kościołem Katolickim w Polsce. Włocławek, Wyższe Seminarium Duchowne 16° ss. 83⁶.

Jest to polska wersja poz. 15, wydanej po francusku kilka miesięcy przedtem.

Rec. [Ks. Jan Piwowarczyk] J. P.: Biskup męczennik. *Tyg. powsz.* R. 3: 1947 nr 5 s. 9, 2 II⁷.

1947

22. Ks. Stefan B i s k u p s k i: Pamięci zmarłych. *Kron. Diec. Włoc.* R. 41 nr 4/5 s. 103—109.

Odczyt wygłoszony na akademii, urządzonej 23 marca w Seminarium Duchownym we Włocławku ku czci biskupa Kozala i pomordowanych w czasie ostatniej wojny kapłanów diecezji.

23. [Ks. Jan O ś w i e c i ń s k i]: Martyrum memoriae. Tamże s. 109.

Elegia poświęcona wspomnianym męczennikom, wypowiedziana na tejże akademii.

24. Ks. Bedřich H o f f m a n n: † Ks. biskup Michał Kozal. Tłum. [z czeskiego] Andrzej J. K a m i ń s k i. *Głos katol.* R. 3 nr 40 s. 332—333, 28 IX.

Fragment poz. 18 (s. 202—[204] 207).

25. Ks. Stanisław L i b r o w s k i: Biskup Michał Kozal. W tegoż: *Ofiary zbrodni niemieckiej spośród duchowieństwa diecezji włocławskiej 1939—1945.* *Kron. Diec. Włoc.* R. 41 nr 10 s. 245—249. Odb. Włocławek, Księgarnia Powszechna i Drukarnia Diecezjalna 8° s. 72—76.

1948

26. Ks. Stanisław L i b r o w s k i: Ofiary zbrodni niemieckiej. W rocznicę śmierci biskupa Michała Kozala. *Ład Boży.* R. 4 nr 4 s. 2—3, 25 I.

Żywot Biskupa podobny do podanego w poz. 25.

27. Adrian T u r c z y n o w i c z: W piątą rocznicę śmierci księdza biskupa Michała Kozala. O beatyfikację wielkiego męczennika. *Il. Kur. pol.* R. 4 nr 38 (Dod. tyg. nr 6) s. 6, 9 II.

⁶ Autor nie zaznaczył w tej broszurze, że jest ona odbitką z *Ateneum Kapłańskiego*.

⁷ J. Baumgart i S. Głuszek (Tamże s. 309 poz. 4902) odnośnie recenzji mają błędnie: rok 1946 i nr 6.

1949

28. Ks. Fr[anciszek] Cegielka [SAC]: *Hostia laudis* — ofiara chwały. (W rocznicę śmierci). *Ład Boży*. R. 5 nr 4 s. 7, 23 I.

1951

29. Jerzy Andrzej Górski: *Dilige et, quod vis, fac*. Warszawa (s. 287—299: Nr 24544 — o księdzu biskupie Kozalu).

Opowiadanie oparte na rozdziale pracy ks. S. Biskupskiego (poz. 21).

30. Jan Paweł Gawlik: *O biskupie Kozalu*. *Tyg. powsz.* R. 7 nr 44 s. 1—2, 4 XI.

1952

31. *Jeden z wielu*. *Ład Boży*. R. 8 nr 6 s. 5—6, 17 II.

Przyczynek oparty na eseju J. A. Górskiego (poz. 29).

1955

32. Ks. Stefan Biskupski: *Męczeńskie biskupstwo księdza Michała Kozala. Barbarzyństwo hitlerowskie w walce z Kościołem Katolickim w Polsce*⁸. Wyd. 2. Warszawa 8° ss. 49, nlb. 3. Biblioteka „Kuznicy Kapłańskiej” nr 1.

Wyd. 1 opisuje poz. 21.

33. Ksiądz Michał Kozal, bohaterski biskup i wielki Polak. *Głos katol.* R. 11 nr 20 s. 217—218, 15 V.

1956

34. P. [Johann] Lenz: *Christus in Dachau. Ein religiöses Volksbuch und ein kirchengeschichtliches Zeugnis*. Wien (s. 252—257: Ein heiliger Bischof).

1957

35. Ks. bp Franciszek Korszyński: *Jasne promienie w Dachau*. Poznań (s. 143—162: Ks. biskup Michał Kozal).

35a. Ks. Kazimierz Krzyżanowski: *Jesienne kładły się liście...* W: Ks. bp Franciszek Korszyński: *Jasne promienie w Dachau* [poz. 35] s. 158—159.

Por. poz. 19.

35b. Ks. Aleksander Szymkiewicz [CM]: *Zgasłeś...* W: Ks. bp Franciszek Korszyński: *Jasne promienie w Dachau* [poz. 35] s. 159—160.

Por. poz. 20.

36. Ks. Stanisław Librowski: *Źródła do biografii biskupa Michała Kozala*. *Aten. kapł.* R. 49 t. 55 z. 2 s. 289—294.

1959

37. Stanisław Jadźwing: *Więzień* nr 24544. *Wroc. Tyg. Katol.* R. 7 nr 5 s. 5, 1 II.

⁸ W stosunku do wyd. 1 podtytuł rozprawy jest tu częściowo zmieniony.

Opis oparty na epizodach z rozprawy ks. S. Biskupskiego pt. Męczeńskie biskupstwo księdza Michała Kozala (poz. 21 i 32).

38. Nabożeństwo w rocznicę śmierci ks. bpa Michała Kozala. *Kron. Diec. Włoc. R.* 53 t. 42 [nr 1/2] s. 23.

Odprawione w katedrze włocławskiej 25 stycznia.

39. O. Czesław Kozal [OMI]: Cierniowa mitra. *Gość niedz. R.* 28 nr 31 s. 244—245, 2 VIII.

W zakończeniu artykułu przedruk odpisu świadectwa śmierci Biskupa.

40. A[drian] Turczynowicz: Prawdziwy człowiek. Ksiądz biskup Michał Kozal. *Za i Przeciw. R.* 3 nr 33 s. 6, 16 VIII; nr 34 s. 3, 6, 23 VIII.

1960

41. Kalisz. Uroczystości 15-lecia uwolnienia księży z Dachau. 29 IV 1945—27/28 IV 1960. *Kron. Diec. Włoc. R.* 54 t. 43 [nr 7/8] s. 215—239.

O biskupie Kozalu na s. 234.

42. J[erzy] A[ndrzej] Górski: Nr 24544. *Sł. powsz. R.* 14 nr 262 s. 4, 1 XI.

Przedruk poz. 29.

43. [Ks. Antoni Pałk a] A. P.: Proces beatyfikacyjny biskupa Michała Kozala. *Kron. Diec. Włoc. R.* 54 t. 43 [nr 11] s. 366—371.

Sprawozdanie z pierwszej publicznej sesji, odbytej 8 października w kościele św. Witalisa we Włocławku.

Życiorys biskupa Kozala, w oprac. ks. Stanisława Librowskiego, na s. 368. — Przemówienie biskupa Antoniego Pawłowskiego na s. 369—371.

44. Proces beatyfikacyjny biskupa Michała Kozala. *Przew. katol. R.* 50 nr 47 s. 751, 20 XI.

Komunikat o wspomnianej w poz. 43 sesji publicznej procesu informacyjnego.

1961

45. O. Henryk M. Malak TOSF: W rocznicę śmierci Biskupa. *Mies. francisz. R.* 54 nr 4 (styczeń).

46. W sprawie służi Bożego ks. bpa Michała Kozala. *Kron. Diec. Włoc. T.* 44 nr 2/3 [powinno być 3/4] s. 89—92.

1 — Odezwa do duchowieństwa diecezji włocławskiej, podpisana 2 lutego przez wikariuszy gen.: bpa Franciszka Korszyńskiego i ks. prał. Bolesława Kunke (s. 89—90), 2 — Wzmianka o nabożeństwie odprawionym w katedrze włocł. 22 stycznia — w rocznicę zgonu biskupa Kozala (s. 91), 3 — Tekst modlitwy o beatyfikację sł. B. biskupa Kozala, ułożony i promulgowany przez bpa Antoniego Pawłowskiego 8 października 1960 r. (s. 92).

47. Misterium ku czci służi Bożego ks. bpa M. Kozala. Tamże s. 101—102.

Urządzone 12 marca w Seminarium Duchownym we Włocławku.

1962

48. W sprawie pism służi Bożego biskupa Michała Kozala. *Kron. Diec. Włoc. T.* 45 nr 4 s. 95—96.

Zarządzenie bpa Antoniego Pawłowskiego z 10 lutego, dotyczące zebra-
nia spuścizny drukowanej i rękopiśmiennej biskupa Kozala.

Rozporządzenie powyższe (na prośbę Kurii Diecezjalnej we Włocławku) za-
mieściły w ciągu tegoż roku również organy urzędowe Kurii Archidiecezjalnej:
Gnieźnieńskiej, Krakowskiej, Poznańskiej i Warszawskiej oraz Diecezjalnej Cheł-
mińskiej.

49. [Ks. Bogumił Lewandowski]: Pamięci sługi Bożego bisku-
pa Michała Kozala. Tamże s. 105—106.

Opis nabożeństwa celebrowanego w katedrze włocł. 28 stycznia — w rocznicę
śmierci Biskupa.

50. [Ks. Bogumił Lewandowski] X. B. L.: Sprawozdanie z se-
sjj Trybunału [Beatyfikacyjnego] w sprawie zbierania pism sługi Bo-
żego ks. bpa Michała Kozala. Tamże s. 106—107.

Sesja odbyła się 10 lutego w siedzibie biskupiej.

51. Bp Antoni Pawłowski, ks. Feliks Gruse, ks. Jan Graj-
nert: Diecezja włocławska. [W serii] *Przewodnik katolicki po Polsce*
(X). *Przew. katol.* nr 19 s. 291—297, 13 V.

O biskupie Kozalu na s. 294.

1963

52. [Ks. Bogumił Lewandowski] X. B. L.: O beatyfikację
sługi Bożego bpa Michała Kozala. *Kron. Diec. Włoc.* T. 46 nr 3/4 s. 104.

Wzmianka o nabożeństwie odprawionym w katedrze włocł. 27 stycznia —
w rocznicę zgonu Biskupa.

53. W sprawie beatyfikacji sługi Bożego biskupa M. Kozala. Tamże
nr 7/8 s. 200.

Sprawozdanie z sesji procesu beatyfikacyjnego, poświęconej stwierdzeniu bra-
ku kultu publicznego tegoż sł. Bożego, odbytej 3 maja w gmachu biskupim.

54. Ks. Franciszek Jabłoński: Na 20 rocznicę zgonu sługi Bo-
żego biskupa Kozala. Tamże nr 11 s. 270—272.

Przemówienie wygłoszone na nabożeństwie wymienionym w poz. 52.

55. Mons. Franciszek Korszyński: Un vescovo polacco a Da-
chau⁹. Trad. Piervirgilio Begni. Pref. Giovanni Battista card. Mon-
tini. Brescia (s. 139—160: Il vescovo mons. Michele Kozal).

Oryginał polski podany w poz. 35.

1964

56. [Ks. Antoni Brzóskaj] Zadziara: Testament biskupa Kozala.
Gość niedz. R. 33 [nr] 4 s. 18, 26 I.

⁹ Książka bpa Korszyńskiego w przekładzie włoskim ukazała się w rok po
śmierci autora. Tytuł przekładu nie odpowiada oryginalnemu, polskiemu. Atoli
treść dzieła w obu wersjach jest pamiętnikiem bpa Korszyńskiego z obozu w Da-
chau. Natomiast o biskupie Kozalu, jak to zaznaczyłem w swej bibliografii, w oby-
dwu wydaniach traktują tylko fragmenty tego utworu. Stąd J. Baumgart i A. Mal-
cówna (Bibliografia historii polskiej za rok 1965. Wrocław 1967 s. 213 poz. 3011) dali
mylnie wyjaśnienie, jakoby przekład włoski książki odnosił się do biskupa sufra-
gana włocł. M. Kozala. Ponieważ tak nie jest, nie zamieściłem przy tej pozycji
recenzji wersji włoskiej dzieła, pióra F. Cavalli, przytoczonej tamże przez autorów
wspomnianej Bibliografii.

Przyczynek ten nie ma nic wspólnego z właściwym testamentem, ale powołuje się na opinię Biskupa, wypowiadającą się przeciw podpisywaniu przez Polaków w obozie Dachau tzw. listy narodowości niemieckiej (Volksliste).

57. Adam Grzymała-Siedlecki: Sto jedenaste dni letargu. (Wspomnienia z Pawiaka 1942—1943). (IV). *Za i Przeciw*. R. 8 nr 16 s. 11, 14, 19 IV.

O biskupie Kozalu na s. 14.

58. Zamknięcie procesu informacyjnego w sprawie beatyfikacji biskupa Michała Kozala. *Kron. Diec. Włoc.* T. 47 nr 11/12 s. 276—277. W siedzibie biskupiej we Włocławku 29 sierpnia.

59. W sprawie sługi Bożego biskupa Michała Kozala: Przemówienie bpa Antoniego Pawłowskiego na zakończenie diecezjalnego procesu informacyjnego. Tamże s. 265—268.

Por. poz. 58.

60. Bp Kazimierz Majdański: Litania męczeńskiej diecezji włocławskiej. *Gość niedz.* R. 33 nr 51 s. 298, 20 XII.

Kazanie wypowiedziane na nabożeństwie odprawionym w katedrze włocł. 8 listopada. Zob. poz. 62.

Dotyczy także biskupa Kozala.

1965

61. Bp Antoni Pawłowski: Orędzie pasterskie na 25 rocznicę [śmierci] kapłanów — ofiar ostatniej wojny. *Kron. Diec. Włoc.* T. 48 nr 1/2 s. 17—20.

Orędzie wydane 25 października 1964 r. i podpisane wspólnie z biskupami sufr.: Kazimierzem Majdańskim i Janem Zarębą.

Odnosi się również do biskupa Kozala.

62. Ks. A[ntoni] Łassa: 25-lecie kaźni duchowieństwa diecezji włocławskiej. Tamże s. 31—32.

Sprawozdanie z nabożeństw, odprawionych w katedrze włocł. (8 listopada 1964 r.) oraz w innych kościołach diecezji, związanych z tą rocznicą.

Dotyczy także biskupa Kozala.

63. Kalisz. Pielgrzymka księży dachauczyków. 20-lecie uwolnienia z obozu. Tamże nr 8/9 s. 187—206.

Uroczystości odbyły się, głównie w tamtejszej kolegiacie, w dniach 28—29 kwietnia.

Nawiązywały również do biskupa Kozala.

63a. Adam Grzymała-Siedlecki: Sto jedenaste dni letargu. (Wspomnienia z Pawiaka z lat 1942—1943). Kraków, Wydawnictwo Literackie 16° ss. 218, nłb. 2.

O biskupie Kozalu na s. 45—47.

Por. poz. 57.

1966

64. Jacek Wilczur: Biskup Michał Kozal — więzień nr 24544. *Gaz. kuj.* R. 18 nr 87 s. 5, 14 IV.

Przyczynek częściowo wzorowany na ujęciu J. A. Górskiego (poz. 29).

64a. J[acek] Wilczur: Ks. biskup Michał Kozal — więzień nr 24544. *Narodowiec*. R. 57 nr 105 s. 4, 4 V.

Przedruk poz. 64.

65. Ks. Stefan Biskupski: Michał Kozal — biskup męczennik. (1893—1943). *Aten. kapł.* R. 58 t. 69 z. 3 s. 175—180.

Przedruk fragmentów rozprawy opisanej w poz. 21 i 32.

65a. Adam Grzymała-Siedlecki: Sto jedenaste dni letargu. Wspomnienia z Pawiaka z lat 1942/1943. Wyd. 2. Kraków, Wydawnictwo Literackie 16° ss. 219, nlb. 4.

O biskupie Kozalu na s. 46—47.

Por. poz. 57 i 63a.

1967

66. Stanisław Nowak: Biskup Kozal — patriota i męczennik obozów. *Za i Przeciw.* R. 11 nr 29 s. 6, 15, 16 VII.

Artykuł napisany w związku z uroczystościami łądzkimi. Zob. poz. 67.

67. Uroczystości w Łądzie dla uczczenia martyrologium duchowieństwa. *Kron. Diec. Włoc.* T. 50 nr 6/10 s. 215—240.

Ceremonie odbyły się 23 maja. Przemówienia i artykuły związane z nimi odnoszą się w znacznej mierze do biskupa Kozala. Wzmianka o poświęceniu tablicy ku jego pamięci.

68. Actes et documents du Saint Siège relatifs à la seconde guerre mondiale. Éd. Pierre Blet i in. [Vol.] 3: La Saint Siège et la situation religieuse en Pologne et dans les Pays Baltes 1939—1945. Pars 1: 1939—1941, pars 2: 1942—1945. Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana 8° ss. XXXI, 961.

Korespondencja ta dotyczy również biskupa Kozala. (Zob. Index s. 944).

1968

69. Helmut Holzapfel: Der Leidensweg des Häftlings Nummer 4544 [powinno być 24544]. Vor 25 Jahren starb Weihbischof Michael Kozal in KZ Dachau. *Deut. Tagesp.* Nr 13 s. 8, 30 I.

70. H[elmut] H[olzapfel]: Ein Bischof starb im KZ Dachau. *Kath. Sonntagsbl.* Nr? s. 19, I.

Treść zbliżona do artykułu podanego w poz. 69.

71. 25-lecie zgonu biskupa Michała Kozala. *Kron. Diec. Włoc.* T. 51 nr 1/3 s. 67—69.

Opis nabożeństwa celebrowanego w katedrze włocł. 28 stycznia — w rocznicę śmierci Sługi Bożego.

72. Ks. Leopold Arthofer: „Więc ty jesteś biskupem?...” Tłum. [z niemieckiego] Maria Minasowicz. *Przew. katol.* Nr 16 s. 147—148, 21 IV.

Wspomnienie współwięźnia Dachau o biskupie Kozalu.

73. Stanisław Grabowski: Chłopcu z Nowego Folwarku. Tamże s. 148.

Krótki wiersz nowoczesny poświęcony biskupowi Kozalowi.

74. Ks. Walenty Zasada: Przez Pawiak, Oświęcim i Dachau do wolności. (III). *Za i Przeciw.* R. 12 nr 17 s. 16, 15, 28 IV.

O biskupie Kozalu na s. 16.

OPERAЕ PRAEPARATORIAE AD MICHAELIS KOZAL (1893—1943)
EPISCOPI, SERVI DEI, BIOGRAPHIAM CONFICIENDAM

I. DE MICHAELE KOZAL EPISCOPO OPERUM TYPIS EDITORUM ELENCHUS

Summarium

Michaël Kozal, ruri Nowy Folwark ad Krotoszyn in Polonia posito, ann. 1893 natus, primum archidioecesis gnesniensis sacerdos (1918—1939), deinde titularis episcopus lappensis (in Creta) ac auxiliaris vladislaviensis (1939—1943), tum germanorum carcerum victima idemque confessor et martyr, in publicae custodiae loco, qui Dachau dicitur, captivus, congrua monographia historica adhuc non ornatus est.

Quod quidem non significat nullum vitae eius cursum delineatum esse. Immo ab anno 1945 ad hos nostros dies plures de eo minores maioresque separatos commentarios, varii quidem ponderis scientiae, conditos esse constat. Qui tamen omnes commentarii, etiam praestantissimi ab S. Biskupski prof. presb. confecti, tantum communibus vitae, carcerum ergastulorumque eventibus memoriisque constare videntur. Quorum commentariorum multi instabiles sunt cum alios repetant atque imitentur.

Demum iubente Antonio Pawłowski episcopo, in finibus dioecesis Vladislaviensis ann. 1960—1964 beatificationis processu exacto, praecipui fontes ad Kozal episcopi vitam scriptis exarandam allati sunt. Qui fontes in uberibus beatificationis documentis postulatoris (St. Librowski presb.) necnon in Dioecesani beatificationis Tribunalis actis inveniuntur, quorum publica descriptio (transumptus) autumnus anni 1964 in S. Rituum Congregationis sede Romae deposita, omnibus quorum id interest, patet.

Imprimis beatificationis postulator, ipsius causae eiusque notitiarum historicarum peritissimus, ad eiusmodi monographiam scribendam tenetur. Auctor hanc biographiam scripturus primum totam egressionis basim seu omnem adhuc de servo Dei typis editam litteraturam, deinde memoratam iam fontium basim (postulatoris et Tribunalis acta) adhibere debet.

Antequam ipsam de viro Kozal episcopo monographiam ingressurus sum, aliqua minutiora, sed maximi momenti scripta et fontibus fultae publicationes mihi in medium ponenda sunt. In quibus erunt haec: 1) Librorum index de Kozal episcopo, 2) Ipsius Kozal sacerdotis tum manu, tum typis scriptorum index, 3) Variorum hominum de Kozal episcopo memorabilium electio, 4) Kozal episcopi litterae annis 1941—1943 ex Dachau in patriam missae, 5) De postulatoris actis beatificationis Kozal episcopi informationes summariae, 6) Praestantiorum documentorum, actorum notitiarumque archivi eiusdem postulatoris regesta, 7) Beatificationis Kozal episcopi ab postulatore articuli seu positiones testibus proponendae.

Quorum praeparandorum prima est collatio de M. Kozal episcopo editorum libellorum, quae venturo eius hagiographo exordii ianua manet. Quae bibliographia satis multiplex est apud me, enim 74 numeris constat et maxima ex parte posterioris aut inferioris scientiae notam exhibet. Eadem bibliographia prodibat cum per paucas commentationes integras, tum per earum fragmenta, praesertim in publicis foliis nostris et exteris sparsa. Index meus, totam bibliographiam, quam colligere poteram, exhibet. Quam cum a multo tempore compleverem potius, ut videram, in ordinem redegi praebeoque servatis temporum gradibus, ut et auctor et lector eius moderatum augmentum dignoscere possit.

Qua bibliographia exhibita interea prima et litteraria periodus de Kozal episcopo, inordinata, saepius fragmentaria et diaria finem patietur. Inde initia sumet periodus secunda, ordinata et solidae scientiae historicae legibus praedita.

SPIS TREŚCI

I. Wykaz prac drukowanych o biskupie Michale Kozalu	[1]
1. Wstęp	[1]
A. Biskup Michał Kozal nie posiada dotąd własnej biografii	[1]
B. Bibliografia drukowana dotycząca biskupa Kozala	[3]
C. Skróty tytułów czasopism występujących w bibliografii	[7]
2. Bibliografia	[8]
Summarium	[16]